

AMAC VE BEKLENTİ KARŞISINDA KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYATIN TANI(M)SAL KRİZİNE İLİŞKİN BİRTAKIM TARTIŞMALI SAPTAMALAR*

*Abdulkhakim TUĞLUK***

ÖZET

Amaç ve hedefleri doğrultusunda bir eleştiri türü niteliği taşıyan karşılaştırma, edebiyat bilimi içerisindeki tartışmalı konumu nedeniyle güncelliğini ve farklılık algısını sürdürmektedir. Türkiye’de, son yıllarda, edebi tartışmalarda ağırlığını hissettiren ‘Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi’, kendi kimliğini ve kavramsal özünü henüz tam anlamıyla kabul ettirebilmiş değildir. Gerek tanımındaki belirsizlikler gerekse de uygulamadaki bazı sıkıntılar, karşılaştırmalı edebiyatın varlığına ilişkin soruları belli bir düzeyde tutmaya devam etmektedir. Bir yöntem mi yoksa başlı başına bir bilim mi olduğu sorunu başta olmak üzere, milli edebiyatlarca kabul edilebilirliği noktasındaki belirsizlikler de güncelliğini korumaktadır. Yapılabilirlik açısından ilk etapta kolaymış gibi görünen karşılaştırma, kavramın kendisine yüklediği edebi ve estetik misyonlar dikkate alındığında karmaşık bir süreç olarak kendisini gösterir. Bu karmaşıklık, tanısalsal ve tanımsalsal problemlerle yüzleştğinde soru sayısı fazla olan bir kriz haline gelir. Diğer taraftan karşılaştırmalı edebiyatın Batı merkezli algısı ve ‘dünya edebiyatı’ (Weltliteratur) kavramını sahiplenen uluslararası yüzü, kavramın vaat ettiği küresel ölçekli beklentileri karşılamak yerine bu beklentileri daha da tartışmalı hale getirmektedir. Bu makalede karşılaştırmalı edebiyatın kimlik karmaşasına belli bir bakış açısı kazandırabilmek ve genel bir tartışma zemini oluşturmak esas hareket noktamızı oluşturmuştur. Böylelikle karşılaştırmalı edebiyatın varoluşsal problemlerinden hareketle, teorik ve uygulamadaki birtakım karmaşık noktaları gün yüzüne çıkarmak ve karşılaştırmalı edebiyatın özüne dönük bazı handikaplara kısmi bir açılım getirmek hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminin Krizi, dünya edebiyatı, Batı Edebiyatı, bilim-yöntem tartışması, seçkin yapı

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Arş. Gör. Dicle Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: abdulhakimtugluk@gmail.com

SOME ARGUMENTATIVE DETERMINATIONS REGARDING DIAGNOSTIC/DEFINITIONAL CRISIS OF COMPARATIVE LITERATURE IN TERMS OF ACCORDANCE WITH ITS PURPOSE AND EXPECTATION

ABSTRACT

Comparison which possesses the characteristics of critic in line with its purposes and ambitions keeps on its actuality and difference perception because of its argumentative position within the science of literature. "Comparative Literature Science" which has become effective in literature argumentations in recent years in Turkey has not been able to make its identity and conceptual entity acceptable, yet. Not only the uncertainties in the definition, but also some problems in practice keep the questions against comparative literature in a certain level. There are also some uncertainties whether it is a method or a science in itself as well as the acceptability of it by national men of literature. Comparison, which is seen as easy to do at first in terms of feasibility, shows itself as a complex process when the literal and aesthetic missions attributed by the concept to it are taken into consideration. This complexity becomes a crisis in which there are many questions when it is faced with diagnostic and definitive problems. On the other hand, West-centered perception of the comparative literature and its international face embracing the concept of 'world literature' (Weltliteratur) make global scale expectations committed by the concept more argumentative rather than meeting these expectations. In this study, the main starting point is gaining a certain point of view to the identity confusion of comparative literature and establishing a general argumentation basis. The purpose of this study is revealing some complex points in theory and practice considering existential problems of comparative literature and bringing some expansion to some handicaps regarding essence of the comparative literature.

Key Words: Crisis of Comparative Literature Science, world literature, Western Literature, Science-method argumentation, elitist structure

Giriş

Karşılaştırmalı edebiyat biliminin geçmişi ve kronolojik saptamasının satırbaşları bir yana; bu bilimin, varlığını devam ettirme zorunluluğunu edebiyat çevrelerine kabul ettirebilmiş olması, tartışmalı durumundan henüz kurtulabilmiş değildir. Hangi lojikle açıklanırsa açıklansın; sanatsal üretime zorunluluk derecesine gelmiş bir bağımlılık hisseden insan tabiatı için, üretim malzemesini bir başka üreticinin ürettiğiyle kıyaslamak, vazgeçilmez bir uğraşı görünümündedir. Ya da bu vazgeçilmez gibi görünen uğraşı, temelinde benzerlikten ve farklılıktan hoşnut olan insan bilincinin, farkındalığı elde etme yazgısının bir sonucu olarak da değerlendirilebilir.

Sanatsal üretimin doğasına dair felsefî sorgulamaların; sanat eserinin varlığına ilişkin gerçeği engelleyemediği noktasındaki henüz aksi ispatlanamamış stabil durumu; karşılaştırmalı edebiyat biliminin sanat eserinin üretim aşamasından çok üretildikten sonraki süreçlere vurgu yaptığını ifade etmeyi gerektirir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/8 Summer 2013

Karşılaştırmalı edebiyatın gerek kavram gerekse de işleyiş açısından edebi çevrelerce üst düzey bir faaliyet alanı olarak görülmesi ve bu alanın daha entelektüel bir bilinci gerektirmesi kanaati hiç şüphesiz onun karmaşık ve bilişsel yönü yüksek yapısıyla ilgilidir. Gerçekten de “karşılaştırma”; bilme, anlama ve kavrama yetilerini aşarak sentez düzeyinde çıkarımlar yapmamıza olanak sağlamaktadır. Karşılaştırmının zorunlu kıldığı zihinsel süreçlerin üst düzey uyarılmışlık halinde olma gerekliliği, karşılaştırmalı edebiyat biliminin hep karmaşık ve farklı bir yapı olarak edebiyat dünyasında yer almasını sağlamıştır.

Farklı dillere ait metinlerin karşılaştırılması nedeniyle çeviribilimin kaynaklık ettiği dilsel faktörler, farklı edebiyatları belli bir düzeyde bilme zorunluluğuna dayanan bazı ön şartlar, toplumdilbilimin öncülük ettiği dil nüanslarını bilme gerekliliği ve diğer bileşenlerin toplamı karşılaştırmalı edebiyatın üniversitelerde lisans düzeyinde okutulan bir bölüm haline gelmesini sağlamıştır. Karşılaştırmalı edebiyatın bu ayrıcalığı kazanarak edebiyatın diğer alanlarına göre belli bir statü kazanmış görünmesi bazı soruları gündeme getirmiş ve tanı(m)sal bir krizin varlığına kaynaklık etmiştir. Bu durum başta karşılaştırmalı edebiyat araştırmacıları ile diğer edebiyat araştırmacıları arasında olmak üzere karşılıklı gruplaşmalara varan kimi tartışmaları tetiklemiştir. Böylece kavramın uygun olmadığı veya sorunlu olduğu yönündeki bazı haklı eleştiriler tartışla gelmiş, ancak bu durum karşılaştırmının üst bir kavram olarak kullanılmasını engelleyememiştir. (Sakallı, 2004: 196) Karşılaştırmalı edebiyatı bir magazin uğraşısı olarak gören klasik ve tutucu çevrelerin entelektüel olmayan tutumları bir yana, bu sahaya ilgili tanısal yaklaşımlara değer vermek gerekir.

Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi mi Edebiyatta Karşılaştırmalı Yöntem mi?

Konu teknik açıdan incelendiğinde öncelikli problemin adlandırma olduğu ifade edilebilir. “Karşılaştırmalı Edebiyat” ifadesinin kapsayıcı olup olmadığı veya bunun yerine “edebiyatta karşılaştırmalı yöntem” denildiğinde metinlerarasılık ve kolektif bilinç-kolektif bilinçdışılık gibi kavramların hangi rafa konulacağının belirsizliği, ad verme noktasında bazı sıkıntıların varlığına işaret etmektedir.

‘Karşılaştırmalı Edebiyat’ ifadesi kullanıldığında elbette yazınsal ve sözsöz alandaki kolektif ürünlerin toplamını ifade eden özel bir mülkiyet alanı oluşturulmuş olacaktır. Bununla birlikte milli edebiyatların ve onun alt tabakalarını oluşturan yerel bazdaki edebiyat gruplaşmalarının karşılaştırmalı edebiyat ifadesi ile kaynaşması ya da çatışık halde bulunması kendiliğinden kabullenilecektir. Bu durumda “Karşılaştırmalı Edebiyat” ifadesiyle; kendi içinde yasaları olan, felsefi ve estetik altyapıya sahip, ürün verme kapasitesini kendi dinamikleriyle oluşturan küresel ölçekli özel bir disiplinden bahsedilmiş olur.

‘Karşılaştırmalı Edebiyat’, ‘bilim’ ifadesi ile bütünleştirildiğinde zaten bilim olup olmadığı tartışmalı olan üst yapıdaki “edebiyat” ifadesinden ayrılarak bu iki yapı arasındaki durumu uçurumlu hale sokan bir durumun varlığına sebep olur. Üstelik ‘karşılaştırmalı edebiyat’ ifadesiyle birlikte bu edebiyat alanının örneklendiği eserlerden söz etmek durumunda kalınır. Söz gelimi herhangi bir eser için, ‘bu eser karşılaştırmalı edebiyat biliminin ürünüdür’, gibi bir ifadenin literatüre alınması gerekebilecektir. Bundan sonra ise yasalarını belirlerken kolektifliğin içindeki yerelliğe de vurgu yapılması gereken bütünleşmesi ve ayrışması zor, karmaşık bir yapı ile karşı karşıya kalınabilir.

Bir eser için ‘karşılaştırmalı edebiyat bilimi ürünüdür’ denildiği anda onun bu alanın bir üyesi olmasını sağlayan faktörler, diğer alanların ürünlerine uygulanan tasnif ölçüleri ile kıyaslandığında eleştirmeni daha zorlu bir süreç beklemektedir. Eserlerin karşılaştırmalı edebiyat biliminin doğrudan ve dolaysız bir üyesi sayılmaları, o eserlerin oluşturulma sürecindeki diğer etkenlerin minimize edilerek görmezden gelinmesi tehlikesini doğurabilir. Nitekim eserlerin ya milli edebiyatlara ya da milli edebiyatları oluşturan alt düzeydeki edebi topluluklara nispet edildiği

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/8 Summer 2013

görülmektedir. Örneğin Şeyh Galip'ten bahsedildiğinde; İran ve Arap edebiyatlarının etkisi ifade edilmekle birlikte onun Klasik Türk Edebiyatının bir temsilcisi olduğu ve en nihayetinde Türk Edebiyatı'nda kendine yer bulan bir şair olduğu belirtilir. Aynı şekilde Orhan Pamuk'un eserlerini değerlendirirken onu postmodern bir romancı sayar, eserlerinin diğer yazarların metinleriyle olan metinlerarasılık ilişkilerini belirler; ancak onu Yeni Türk Edebiyatı adı altında tanımlarız. Bununla birlikte Orhan Pamuk veya bir başka şair/yazar hakkında karşılaştırmalı bir çalışma yaparken bu çalışmayı 'Karşılaştırmalı Edebiyat' adı altında yürütür ve yorumlarımızı bu çerçevede yapmaya çalışırız. Bu noktalardan hareketle karşımıza şu problemler çıkmaktadır:

- 1- 'Dünya Edebiyatı' ifadesi sadece yöntemden bahsedildiği zaman mı geçerlidir yoksa ortak temaların ve tarzların kullanılması, ortaya çıkan sonucu bir edebiyat kitlesi haline getirir mi?
- 2- Var olan bir metnin diğer bir metinle zayıf bir ilişki ile dahi karşılaştırılabileceği varsayımından yola çıkılırsa her edebi değer aynı zamanda karşılaştırmalı edebiyatın ögesi midir?

İlk problemi, 'Karşılaştırmalı Edebiyat' ifadesinin belirli bir metin grubunu işaret etmediği gerçeğinden yola çıkarak irdelleyebiliriz. Herhangi bir metni "karşılaştırmalı edebiyat" dalı altında nitelendirmiyor ancak o metne bakış açımızı 'karşılaştırmalı' olarak belirleyip bir tür yöntem geliştiriyoruz. Bu durumda karşılaştırmalı edebiyat ifadesinin, görece ilişki esasına dayanan bir tür yaklaşım çeşidinin toplamını karşıladığı ve milli edebiyatların kolektif bağlantı veya tekil karşıtlıklarına vurgu yaptığı gerçeğini vurgulayabiliriz. Eğer bazı metinleri ve edebiyatları 'Karşılaştırmalı Edebiyat' adı altında sınıflandırmak mecburiyetini öne sürüyorsak veya karşılaştırmalı edebiyat biliminin bir tür 'edebiyat danışıklığı' işlevini yürüttüğü savını tek gerekçe olarak gösteriyorsak, neden bütün edebiyatların ve metinlerin bu kapsamda incelenmediğini ve Batı merkezli bir tür tahsisat yapıldığını açıklamak zorunda kalırız.

İkinci problemin işaret ettiği nokta ise şudur: 'Karşılaştırmalı Edebiyat'ın sınırı ve kapsam alanı nedir? Bu sorunun cevabı da görecelidir. Çünkü 'karşılaştırmalı edebiyat' gibi bir ifadenin henüz kullanılma eğiliminde olmadığı bir edebi ortamda ve buna karşın alımlama estetiği gibi okuyucuya geniş haklar tanıyan yaklaşımların mevcut olduğu bir eleştiri dünyasında herhangi bir metnin şu veya bu metinle kesinlikle karşılaştırılamayacağı yönünde kökten doğrucu bir ifadenin kullanılması beklenemez. Dolayısıyla teknik olarak tartışmalı da olsa pratikte her edebi metnin bir karşılaştırma ögesi olduğu ve o metnin karşılaştırma hududunun belli bir şarta bağlanmasının zor olduğu ifade edilebilir. Karşılaştırma temelini oluşturan ilişkisel süreç bu konuda eleştirmenin en önemli dayanağı olarak görünmektedir. İlişkiyi kuran eleştirmenin bu varsayımında ne denli isabetli bir yola girdiği meçhuldür. 'Yorum ve aşırı yorum'¹ tartışmasını da eleştirmenin bir noktası olarak kabul ettiğimizde, metinler arasında ilişki kuran ve bir noktada karşılaştırmaya giden eleştirmenin hiç olmazsa kendi sınırları çerçevesinde haklı olduğu kanaatine varılabilir.

Edebiyat ve bilim ifadeleri haricinde, herhangi bir alan gözetilmeksizin düşünüldüğünde karşılaştırma kavramı açıkça bir yöntem şeklinde görünür. Bu, tıp doktorunun kalp ve karaciğer rahatsızlığı bulunan iki ayrı hastanın belirli veya sıradan bir ilaca verdikleri tepkiyi karşılaştırıp yoruma gitmek türünden bir örnekleme içermektedir. Ancak, edebiyat sahasının diğer alanlardan farklı olarak mekanik ve salt benzeşik zincirlerden kurtulmuş olması onun "karşılaştırma" aidiyetini muhtemelen farklılaştıracaktır. Bu ifadeye göre her metnin bir başka metinle olan ilişkisini belli bir estetik düzlemde ortaya koymak veya ilişki kurdurmak, 'edebiyatta karşılaştırmalı yöntem' olarak değerlendirilebilir. Pospelov'un belirttiği üzere karşılaştırma, sadece

¹ Bu ifade Umberto Eco'nun Yorum ve Aşırı Yorum adlı eserinden alıntılanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Umberto Eco, Yorum ve Aşırı Yorum, İstanbul 2012, Can Yayınları.

‘Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi’ araştırmacılarının kullandığı bir yöntem olmamakla birlikte onun deyimiyle “oysa gerçekte her edebiyat bilimcisi bu yöntemi kullanmadan edemez zaten”. (2005: 29) Ancak edebiyattaki karşılaştırma çalışmalarının bir yöntem olarak değil de bilim adı altında sunulması kurumsallaşma ihtiyacının bu sahanın teorisyenleri tarafından fark edilmesiyle mümkün olabilmıştır. Alanın teorisyenlerinin ve pratikte yürütülen çalışmaların ortak bir disiplin oluşturma yolundaki gayreti, kurumsallaşma sürecine olumlu yönde katkı yapmıştır. Böylece edebiyatın diğer şubelerinden ayrılmış gibi görünen bir çalışma sahası meydana gelmiştir. Aslında kendi içinde paradokslar oluşturan karşılaştırmalı edebiyat bilimi, bir yandan karşılaştırmayı edebiyatın bir yöntemi olarak görürken diğer yandan onu sistematik halde ayrı bir yapıya kavuşturmuştur. Gürsel Aytaç, “*Karşılaştırma, bunun ötesinde bir edebiyat bilimi yöntemidir*” (1997: 88) ifadesiyle ulusal edebiyatların metinlerinin kendi içinde karşılaştırılmasını ayrı bir durum olarak ele almıştır. Eğer karşılaştırmının kullandığı aygıtlar ve takip ettiği bazı formlar varsa bunları ulusal ve ulus-dışı şeklinde iki ayrı düzende incelemek yorum sapmasına neden olabilir. Çünkü uluslararası düzeyde edebiyatları ortak bir paydada kültürel diyalog adı altında birleştirmek için, ulusal edebiyattakinden farklı bir yol takip etmek edebilik dışında farklı amaçların hedeflenmesine yol açabilir. Bu durumda yapılan karşılaştırma, edebiyatın beslendiği diğer disiplinlere daha yakın, politik bir hal alabilir. Wellek de bu duruma tepki göstererek karşılaştırmalı edebiyatı, edebiyatların dış ticareti ile ilgili bir çalışmaya indirgemenin talihsizlik olduğunu ifade etmiştir. (Yüksel, 2007: 248)

Edebiyat sahasında yapılan ‘karşılaştırma’ özellikle estetik durumların kıyaslanmasını gerektirmesi nedeniyle ince işçilik gerektiren hassas bir yöntemdir. Edebiyat araştırmacısı veya eleştirmeni diğer alanların tamamını kendi sahasıyla kesişik de görse yorumunu belli bir edebi statüye kabul ettirebilmelidir. Yoksa sözgelimi iki metindeki sosyolojik durumları kıyaslayıp, sosyolojik yorumun sonucu kapladığı bir ifade alanı oluşturarak karşılaştırma yaparsa o zaman bir edebiyat karşılaştırmacısı olarak değil edebi metinleri sosyolojik olarak kıyaslayan ‘edebiyatçı sosyolog’ unvanı altında kendisini dile getirmiş olur. Nitekim aynı sıkıntıyı dile getiren R. Wellek, “*Bir edebiyatta yabancı milletlerin imajının izini sürmeyi acaba bir kamuoyu araştırması saymak edebiyat bilimi kapsamına almaktan daha doğru olmaz mı?*” (Aytaç, 2009: 15) şeklindeki ifadesiyle çalışmaların kaygan zeminine işaret eder. Dolayısıyla edebi metnin “hassas” durumu, karşılaştırmının edebi çerçevesinin iyi çizilmesi gerektiği gerçeğini düşündürmektedir. Bu hassasiyet, diğer disiplinlerden ne ölçüde faydalanılması gerektiği sorusunu düşündüren bir şüphe içermektedir.

Dünya Edebiyatı Kavramı ve Uygulamadaki Problemler

Karşılaştırmalı Edebiyatı, *dünya edebiyatı* kavramıyla ilişkilendirerek milli edebiyatları kapsayan belki de onları kuşatan bir niteliğe büründürmek, farklı bir edebiyat alanı izlenimi kazanımının yanı sıra birtakım problemlerin oluşumuna da yol açar. *Dünya edebiyatı* ifadesinden neyin kastedildiği ve işaret edilen etki alanının ne olduğu tartışmalıdır. Şöyle ki hangi milli edebiyata ait olursa olsun bir metnin bir başka toplum tarafından bu kavrama ihtiyaç duyulmaksızın alınması, kullanılması, etkilenme malzemesi yapılması gayet tabiidir. Eğer muhataplarınca anlaşılabilir veya haz aracı olarak kullanılabiliyorsa edebi olan bir metin için kolektiflikten söz edilebilir. Dolayısıyla metnin sahibinin, üretim sürecinde metnini ortak bir payda için yazdığını ve bu metni bütün dünya edebiyatlarına ithaf ettiğini söylemesinde bir zaruret yoktur. Bununla birlikte Goethe’nin *dünya edebiyatı* kavramını öne sürmesinden çok önce başta Türk, Arap ve Acem etkisi olmak üzere çok geniş bir coğrafyada farklı milletlerin temsilci olarak bulundukları bir edebiyatın oluşumunun varlığından haberdarız. Türk Edebiyatında Çin, Arap ve Fars, İran Edebiyatında Hint ve Arap, Arap Edebiyatında Acem imgelerinin metinlerde yer aldığı bilinmektedir. Millilik meselesinin edebi sahada zihnen aşılması eski bir geçmişe sahiptir. Tabi ki bu durumun kuramsal ve kurumsal altyapısının oluşturulmamış olması, hadisenin seyrini orijin bakımından değiştirmez. Dolayısıyla hem 18. hem de 19. yüzyılın tanığı olan Goethe “*Milli edebiyat şimdi pek bir şey ifade*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/8 Summer 2013

etmiyor, dünya edebiyatı çağının zamanı geldi ve bu çağı hızlandırmak için herkes elinden geleni yapmalıdır”(Aytaç, 1997: 21) ifadelerini kullanırken karşılaştırmalı yöntemin kaynaklık ettiği çalışmalarda seçkinci ve Batılı hâkim bakış açısının ilk işaretlerini veriyordu. Bu seçkinci yapı, karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarının Batı eksenli olması için yapılan uğraşların sonucudur.

Karşılaştırmalı edebiyatın kuramsal anlamda çoğunlukla ve pratik alanda da kısmen Batı edebiyatları ile entegre olması, sadece, karşılaştırmalı edebiyata dair çalışmaların ilk olarak Batı’da başlamış olması savıyla açıklanamaz. Çünkü günümüzdeki karşılaştırma teorisine denk olmasa da Doğu edebiyatlarında da karşılaştırmaların yapıldığı bilinmektedir. Bununla beraber, edebiyatta karşılaştırmalı yöntemin, en az edebiyatın kendisi kadar eski olduğunu ve tarihsel sürecin Mezopotamya, Roma, Sanskrit uygarlıklarına kadar uzandığını öne süren görüşü (Saussy, 2006: 5-6) dikkate almak gerekir. Daha geç dönemlerde ise, örneğin Türk Edebiyatı’nda, özellikle şerhler ve tezkireler sayesinde metinlerin ve yazarların bazı ölçütlere göre kıyaslandığı ve birtakım değerlendirmelere ulaşıldığı görülmektedir. Sözelimi Sehi Bey, *Heşt Behişt* adlı tezkiresinde, şairlerin gazeldeki tutumlarını birbiriyle karşılaştırarak, onlar hakkında değerlendirmelerde bulunur. (Sebuktekin, 2006) Sayıları elliye aşan Mesnevi şerhlerinin hep bir önceki metinleri esas alan değerlendirmeci tutumu da Klasik Edebiyatta önemli bir karşılaştırma örneği olarak gösterilebilir. Buradan hareketle, Batı Edebiyatı ekseninde gelişen ve sistematik altyapısını Batı dillerinden alan karşılaştırmalı edebiyat veya edebiyatta karşılaştırma, daha önce farklı toplumların edebiyatlarında da kabul görmüş ve uygulama alanı bulmuştur. Dolayısıyla karşılaştırmalı edebiyatın kuramsal alandaki Batıcı yönü, bu yöntemin daha önce Doğu’da hiç kullanılmamasıyla değil, yukarıda ifade edilen seçkinci yapı ve paydaşlarıyla ilintilidir.

Karşılaştırmalı edebiyat biliminin ve karşılaştırma kavramının kuramsal altyapısının çoğunlukla Batı kökenli olması, Doğu Edebiyatları için özeleştirici niteliği taşımaktadır. Nitekim tarihsel süreci iyi takip edemeyen ve kendi öz metinlerini yeterince tahlil etmeyen aydınlar ve edebiyatçılar, Batı metinlerinden hareketle edebiyat teorisi alanında fikir yürütmüşlerdir. Örneğin, Yavuz Bayram, bizde hem Tanzimat hem de sonrasında gelen Cumhuriyet dönemi aydınlarının Batı ve özellikle de Fransız kökenli karşılaştırmalar yaptığını ifade etmektedir. (2004: 74-75) Bu durum, kuramsal alandaki birçok kavramın Batı Edebiyatı ile ilişkilendirilmesi, çoğunlukla kayıtsız şartsız kavramın etki alanına girilmesine neden olmuştur. Bir kavramın Batı’da olgunlaşması ve gelişmesi, o kavramın Batı Edebiyatı dışındaki bir ulusal edebiyatta kökenlerinin araştırılması ve ortaya çıkarılmasının önüne geçemez. En nihayetinde ortak paydaya vurgu yapan bir yöntemin tarihsel serüveninde, Batı Edebiyatları dışındaki edebiyatlara da rastlanması gayet tabiidir.

Goethe “dünya edebiyatı” kavramını ortaya attığında Doğu Edebiyatlarındaki millileşme süreci henüz emekleme dönemindeydi. Söz gelimi Türk Edebiyatı’nda, Goethe’nin “devri geçti” diye ima ettiği milli edebiyat bilinci 19. yy.’ın sonlarından itibaren oluşmaya başlamıştır. Bundan önceki Türk Edebiyatı’na -eğer “dünya edebiyatı kavramı” ifadesinde bir problem yoksa- dünya edebiyatı çerçevesinde bakılabilir. Türk Edebiyatı’ndan farklı olarak koloni ve sömürge edebiyatlarının tam olarak millileşme cereyanına ulaşamadıkları malumdur. Kaldı ki henüz millileşme basamağına erişmeden diğer edebiyatlarla güçlü bir ilişki içine girerek bir tür ortak payda oluşturma çabası, bu çaba içine giren edebiyatın kendi değerlerine ulaşmadan yozlaşması tehlikesini doğurabilir.

Doğu edebiyatlarının ulusal yapıyı aşarak Batı estetiğini de etkileyen bir şekilde kolektifleşmesi hususu hala görmezden gelinmektedir. “Dünya Edebiyatı Cumhuriyeti” adlı eserinde Pascale Casanova, edebiyatın uluslararasılığını ve bunun karşısında Doğu Edebiyatlarının durumunu belirtirken dünya edebiyatı ifadesi altındaki seçkinci ve entegre yapıyı açığa vurur:

“Uluslararası edebiyat dünyası 16. yüzyılda, edebiyatın bir mücadele alanı olarak ortaya çıktığı dönemde kuruldu ve o zamandan beri giderek büyüdü, yayıldı: Avrupalı devletlerin inşası ve

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/8 Summer 2013

gelişmesiyle birlikte edebi otorite ve kabuller, sonuç olarak da rekabetler oluştu. Önceleri birbirine tamamen kapalı bölgesel topluluklarla sınırlı olan edebiyat, ortak bir alan haline geldi. (...) nihayet sömürgeciliğin sona ermesi ile birlikte, o zamana kadar kendilerine özgü bir edebiyatları olabileceği akıllardan bile geçmeyen ülkeler (Afrika, Hindistan, Asya Ülkeleri) meşru zemine katılmak ve edebi açıdan var olmak için seslerini yükselttiler.” (2010: 26)

16. yüzyılda Aydınlanma ve Rönesans doğrultusunda gelişen edebi ilerlemenin dünya edebiyatlarını genel anlamda etkilemediğini söylemek yanlış olur. Ancak uluslararası edebiyat ifadesini ve dolayısıyla karşılaştırmalı edebiyatı, otorite ve kabullerden oluşan bir etkilenim dışı baskı unsuru olarak ifade eden Casanova, efendi-köle diyalektiğini anımsatan bir yaklaşım sergiler. Batı’yı merkeze alan ve diğer edebiyatların bu merkezin gelişmelerine tabi olduğunu öngören Casanova, genel anlamda Doğu Edebiyat Tarihini dikkate almamış görünmektedir.

Dünya edebiyatı ifadesi ile dile getirilen; milliliği aşma ve ortak paydada buluşma gayesi modernliğin ölçsüz güç dengesi anlayışı ile kırıma uğramıştır. Bunun yanı sıra teknolojinin sanal bir edebilik kurumu oluşturması ve parçalı estetik anlayış neticesinde edebiyatların üst bir kimlikte buluşarak tam anlamıyla ortak çıkarlara yürümeyi sağlaması zor görünmektedir. Doğu ile Batı arasındaki dini, kültürel, siyasi izlek ayrımlarının teknolojinin yakınlaştırmacılığına rağmen artarak devam etmesi, ‘dünya edebiyatı’ ifadesi ile beklenen sonuçların halihazırdaki edebiyat teorisiyle verimli olamayacağını düşündürmektedir. Bununla birlikte, benzer yöntemler ve ortak temalarla oluşturulan edebiyat eserlerinin, ulusal edebiyatlar arasında bir bağ oluşturduğu aşikârdır. İşlenen ortak temalar ve imgesel benzerlikler, edebiyatlar arasında ilgi kurulması için önemli argümanlardır. Ancak karşılaştırmalı edebiyat biliminin koruyuculuğu altında bulunan ‘dünya edebiyatı’, bağ kurma işlevinden sıyrılarak üst bir kimlik kazanmıştır. Kazanılan bu üst kimlik, bazı siyasi ve ideolojik şüpheleri de bünyesinde barındırmaktadır.

Dünya edebiyatı kavramına yönelik eleştirilerden birisi de ‘yapılabilirlik’ noktasında yoğunlaşmaktadır. Bu kavramın çizdiği çerçevenin ve getirdiği kuramsal zorunlulukların uygulama alanı bulup bulamayacağı ve ne ölçüde dünya edebiyatlarına tatbik edilebileceği özellikle fiziksel problemlerden ötürü tartışmalıdır. Çok sayıdaki yerel ve milli düzeydeki edebiyatların belli bir çatı altında bazı ortak paydalar oluşturması ve genel bir edebiyat teorisine bağlanmalarının zorluğuna işaret eden Wellek-Warren, Goethe’nin dünya edebiyatı kavramının yanlış anlaşıldığını savunarak, genel anlamda bir dünya edebiyatı incelemesinin yapılabilmesinin zor olduğu görüşündedir. Buna göre mübalağalı sayılabilecek bu durumun yerine klasikleşmiş eserlerin oluşturduğu dünya edebiyatı kavramı makul sayılabilir. (1983: 59)

Diğer bir tartışma konusunu da “dünya edebiyatı” kavramı ile karşılaştırmalı edebiyatın doğrudan bir ilişki içinde ifade edilmesi meselesi oluşturmaktadır. Karşılaştırmalı edebiyat biliminin bir gayesi de benzerlik, farklılık veya paralellik bulmak ise, ortaya çıkacak sonucun, dünya edebiyatı kavramı gibi milli edebiyatların ötesinde edebi kucaklaşmayı sağlayacak bir yapıya ne denli hizmet edeceği şüphelidir. Çünkü karşılaştırma sonrasında tespit edilen farklılıklar bir tür ayrışmayı da beraberinde getirebileceğinden, karşılaştırmalı edebiyat, dünya edebiyatı kavramıyla tersinden bir ilişki kurma zorunluluğunu yaşayabilir. Buna ek olarak karşılaştırmalı edebiyatın Batı’ya entegre olan kuramsal tarafını da dikkate aldığımızda İngilizce, Almanca, Fransızca gibi dillerin etkisi altında yapılan çalışmaların tam manasıyla nitelikli bir karşılaştırma ortaya koyup koyamayacağı da tartışma konusudur. Bu noktada İsmet Emre’nin ifadeleri dikkat çekmektedir. Emre, Batı’da ortaya çıktığı kabul edilen ve Batı kökenli bir saha olan karşılaştırmalı edebiyat hakkında “Mukayeseli edebiyatın, özellikle 1980’lerden sonra etkisini arttırmasının en önemli sebeplerinden biri, postmodern sürecin Batılı düşünceyi merkezsizleştirilmesi görünmektedir. Bütün dünyada Batı-merkezli perspektifin yerine karma, mozaik bir anlayışın egemen olması, edebiyatta da çok yönlü bakışı beraberinde getirmiş ve metin değerlendirmelerinde farklı kültürlerin metinlerine de yer verilmeye başlanmıştır” (2006: 234) şeklindeki sözleriyle bir

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/8 Summer 2013

paradoksa dikkat çekmektedir. Batının mamülü olarak görülen ve Batı çerçeveli bir kimlikle varlığını sürdüren karşılaştırmalı edebiyat biliminin, aslında Batının kendisine dönük bir tehdit veya karşı çıkışı içeren bu paradoks, karşılaştırma çalışmalarının seçkinci ve Batıya entegre yönüne de bir eleştiri niteliği taşımaktadır. Karşılaştırmalı edebiyatta seçkinci ve ayırımcı yapıya dikkat çeken Kamil Aydın, karşılaştırmalı edebiyattaki arzu edilmeyen bölgeciliğin git gide Avrupa merkezli bir soyutlama oluşturarak diğer kıtalara yer bırakmayacak denli kökleştiğini belirtmektedir. (2008: 161) Kısacası karşılaştırmalı edebiyat bilimi, “ya o ya bu yerine hem o hem bu”² (Berman, 2011: 40) düşüncesine sadık kalmazsa marjinal bir kimliğe bürünerek modern kültürün sabit bir seçkini olabilir.

Karşılaştırma İhtiyacının Kaynağı

Karşılaştırma ihtiyacı, kavramın kendisine atfettiği anlam çerçevesinde herhangi birden fazla oluşumun varlığını gerektirmektedir. Metin, yazar, anlatıcı, eser, duruş, tarz, akım, görüş, düşünüş, ifade ediş vb. bağlamların alt bağlamları da dâhil olmak üzere ele alınan birden fazla değişkenin birbiriyle ilişkili biçimde değerlendirilmesi karşılaştırmalı edebiyat biliminin deyim yerindeyse en basit ifadesidir. Bu değerlendirmenin mecburi mi yoksa keyfi mi olduğu ise ayrı bir problem konusunu oluşturmaktadır. Karşılaştırma, ilkel şekliyle keyfi bir değerlendirme eylemi olarak ele alınabilir. Bu keyfilik, edebi eserler dışında, bireyin herhangi birden fazla unsuru birbirinden ayırt edebilmek ve buna göre kendisi dışında kalanları anlamlandırabilmek güdüsünü de barındırır.

Başta merak olmak üzere, kendi ürününün durumunu ve konumunu anlayabilmek için bir başka ürüne ihtiyaç duyan ve onu bir ölçü aracı olarak kullanmak isteyen insan için karşılaştırma en doğal yol olarak görünmektedir. Edebiyat alanındaki karşılaştırma ise çok yönlü olmak üzere ilk olarak estetik bir merak örgüsü üzerine kuruludur. Estetik açıdan farklılığın hatta zıtlığın da güzeli meydana getirdiğini ve karşıtlıkların tesirinden veya birleşmesinden doğan güzelliğin ideallliğini ifade eden nazariye dikkate alındığında karşılaştırmalı edebiyatın estetik yönü kendini açığa vurmaktadır. (Schiller, 1999: 62)

Her edebi metinde yazar, okuyucu ve “okuyucu-eleştirmen” dizgesini belli etkenlerle açıklayarak metne, metnin sahibine, okura ve eleştirmene neden sorusunu yöneltebiliriz. Özellikle sanat felsefesi kimliği altında eserini vücuda getiren yazar karşısında sorgulayıcı konumunda olan eleştirmenin, bu işi neden yaptığı önemli bir durak noktasıdır. Normal bir okurun metni belli bir güdülenme ile okumasının dışında, eleştirmen, daha üst bir seviyeye geçerek metni şüpheler ve sorularla yığılı bir atmosfere taşır. Eğer bu eleştirmen karşılaştırmacı ise bu süreci iki defa yaşar:

- 1- İlk etapta her okurun yaşadığı, metni alımlama ve özümseme süreçlerinden geçer. Rita Felski'nin sıralamalı şemasına göre “tanıma, büyülenme, bilgi ve şok” süreçlerini yaşar. Bu, çoğu zaman onun metni dolaylımsız okumasıyla mümkün olur.³
- 2- Daha sonra bir başka metinle karşılaşan veya herhangi bir metni bilerek seçen eleştirmen karşılaştırmaya dayanak olan koşulları fark ederek yukarıdaki süreçlerden bir daha geçer. Karşılaştırmada ister benzerlik ister farklılık yakalansın durum değişmez. Çünkü edebiyatta farklılık veya hiç benzememezlik de önemli bir ilişki kurma aracı olarak gösterilebilir.

Edebiyatta karşılaştırma ihtiyacının, eleştirmeni estetik anlamda daha üst bir platforma taşıdığı açıktır. Çünkü eleştirmen bu sayede herhangi bir okuma ediminden daha fazlasını elde

² İfadenin, alıntılındığı çeviri metindeki orijinali şudur: “Hem o/Hem bu yerine ya o ya bu”

³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Rita Felski “Edebiyat Ne İşe Yarar” İstanbul 2010, Metis Yayınları.

etmiş olur. Karşılaştırmacının metinler üzerindeki yoğunlaşmasının sağladığı olumlu katkı, onun eleştiri sürecindeki farkındalık gücünü de arttırmaktadır.

Karşılaştırmının İlkesel Boyutu

Karşılaştırma yapıyor olmak, aslında ele alınan metinlerin birbirlerine göre ‘konumunu’ belirlemek ve aralarındaki bağlantı veya bağlantısızlığı eleştirel bir perspektifle ortaya koymaktır. Metinlerin birbirine karşı konumlarının belirlenmesi başta metnin edebilik çerçevesindeki estetik boyut olmak üzere çok yönlü bir süreçtir. Bu süreci işletirken karşılaştırmının “tematik karşıtlık” düzeyinde kalması, karşılaştırmının sığ ve sürekli aynı sonuçları veren bir sisteme dönüşmesine neden olabilir. Tematik saplantı, karşılaştırmının bilişsel anlamda zayıflamasına neden olur. Yani ele alınan iki metin arasındaki farklılık veya benzerlikleri bulmak ve çıkan malzemeyi iki sütunlu bir tabloya yerleştirmek tam anlamıyla bir karşılaştırma yapmak değildir. Böyle bir işlem iki resim arasındaki benzerlik veya farklılıkların bulunması türünden bir zihin jimnastiğinin daha üst bir versiyonu olarak değerlendirilebilir. “*Kuşkusuz edebiyatları karşılaştırmakla karşılaştırmalı edebiyat yapılmaz*” (Rousseau-Pichois, 1994: 19) şeklindeki tespit, yapılan işin karşılaştırma niteliği taşıyor olmasının, her ne olursa olsun karşılaştırmalı edebiyat bilimi çerçevesinde olduğu anlamına gelmediğini teyit etmektedir.

Gerek dönemsel gerek de salt metinsel karşılaştırmaların yapıldığı çalışmalarda belirli bir yargıya veya son değerlendirmeye varmak önemlidir. Eleştirinin sağlığı açısından yapılan işlemin bir farkındalık oluşturmaya gerekmektedir. Bu farkındalık, ele alınan metinlerin ortaya koyduğu derin yapıları ve ilişkileri bulma sinerjisi içinde belli bir noktaya ulaşmak durumundadır. Çünkü karşılaştırma yapmak, metinleri yarıştırmak ve çarpıştırmak türünden ikili bir mücadeleyi barındırmaktadır.

Karşılaştırmının ilkesel boyutunun bir diğer problemi de metodoloji kaynaklıdır. Yapılacak bir karşılaştırmada seçilecek metod, izlenecek yol ve dayanak gösterilecek ekol ne olmalıdır? Bu soruyla alakalı olarak verilecek cevabın Fransız ekolü, Amerikan ekolü, Marksist ekol gibi cevaplardan daha tatmin edici olması gerekir. Çünkü karşılaştırmalı edebiyatın ulus üstü bir teori ve metodolojiye ihtiyaç duyduğunu ifade eden görüşü (Cuma, 2009: 91) esas aldığımızda, her alandaki yıldırıncı güçleri sayesinde birçok alanda baskın gelmeyi başarabilen ülkelerin oluşturduğu metodolojilerin, dünyanın diğer edebiyatlarıyla nasıl bağdaşabileceği sorusu önem kazanır. Bununla birlikte karşılaştırmalı edebiyat için sözü geçen Fransız, Amerikan, Marksist ekolü gibi tanımlamaların dünya edebiyatı cumhuriyeti ifadesi için ne denli yeterli olduğu ayrı bir tartışma konusunu oluşturmaktadır. Çoğulcu demokrasilerin dünya çapında egemen siyasi rejime kaynaklık etmesi ve azınlıkların da çoğunluk gibi bir değerler sistemine sahip olduğu yönündeki görüş, dünya edebiyat cumhuriyeti gibi ifadelerle zemin hazırlar. Ancak bu denli büyük bir seçmen kitlesine sahip olan dünya edebiyat cumhuriyetinin, bütün edebi değerleri nasıl bünyesinde barındırıp onları kabullenebileceği ayrı tartışma zeminini oluşturur.

Karşılaştırma Sonucunun Eleştirisi

Karşılaştırma yönteminin kullanıldığı bir çalışmada, çalışmadan beklenen verimin en üst düzeyde tutulması gereken noktaların başında karşılaştırma sonucunun değerliliği gelmektedir. Karşılaştırmada iki düzeyde sonuç karşımıza çıkmaktadır. Birinci düzeyde, incelenen malzemenin karşılaştırma sonrası ortaya çıkan niceliği yer almaktadır. Örneğin A metni ile B metninde yer alan şehir tasarımlarının poetik sunuluşu türünden yapılan bir karşılaştırmada metinlerdeki şehir tasarımlarının durumu ve bunların metinlerdeki görünürlükleri nicelik boyutunu oluşturur. Ancak A metnindeki 1 numaralı şehir tasarımının poetik düzlemde ruhsal boyutunun yüksek ve derinlikli olması; B metnindeki 1 numaralı şehir tasarımındaki poetik görüntünün ise mimari boyutu daha çok çağrıştırmakla birlikte zayıf sesli bir fiziksel yığından ibaret olması ve A ile B metinleri arasındaki sanatsal ayırım, karşılaştırmının niteliğini ortaya koyar ve çalışmanın özünü oluşturur.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/8 Summer 2013

Karşılaştırma sadece görünen unsurlar üzerinde ve tarif-tasnif maksatlı yapıldığında karşılaştırmadan beklenen netice en zayıf şekilde sunulmuş olur. Bu şekilde çalışma yapan bir eleştirmenin, çalışmanın muhataplarınca ‘yaptığınız iş, bu iki metin (dönem, yazar, vs.) arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymaktan öteye gidememiştir’ şeklinde bir eleştiriye maruz kalması, sorunun varlığının kanıtı olur. Böyle bir eleştiriye göğüsleyemeyen eleştirmen ise karşılaştırmalı edebiyat biliminin mekanikleşmesine hizmet etmiş olur ve bu eleştirmen istatistikçi olmanın ötesine geçemez. Ancak karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarında benzerlik ve farklılığın bir ön şart kalıbı olarak dikkatlerden kaçmaması gerektiği gerçeği de unutulmamalıdır. Eğer benzerlik-farklılık ya da paralellik düzeyi dikkate alınmazsa metinlerin karşılaştırılmasından beklediğimiz etkili sonuçlara ulaşmada problem yaşayabiliriz. Bu bir tür domino etkisi oluşturan bağlantısız sonuçların türemesine neden olabilir.

Asıl problem, karşılaştırma sonucunda her zaman benzerlik ve farklılık damgasıyla hedefe yürümeye çalışmanın doğurduğu sıkıntılı süreçtir. Şöyle ki eleştirmen tarafından ele alınan iki metni okumuş olan diğer bütün okurlar en az eleştirmen kadar bu iki metindeki benzerlik ve farklılıkları bulabilme yetisine sahiptirler. Ancak eleştirmenin görevi sadece sürekli aynı sonuca gitmek anlamına gelen benzerlik-farklılık ilişkisiyle yetinmek değildir. Çünkü, “*Yazınsal karşılaştırmada amaç benzerlik ve farklılıkları saptamak değil, aksine benzerlik ve farklılık ilişkisinin nedenini açıklamak, genel görüngüleri aydınlatmaktır.*” (Sakallı, 2004: 201) Karşılaştırma yapan eleştirmen, metinleri değişik bakış açılarından okuyarak onlar için farklı pozisyonlarda çatışabilecekleri bir karşı karşıya gelme havası oluşturabilmelidir. Bir başka ifade ile karşılaştırmalı edebiyatın derinlikli olabilmesi için yaratıcı ve analitik düşünme süreçlerine erişilebilmesi gerekir. (Sebuktekin, 2006: 9) Bu durumda sonuç, karşılaştırmının kavramsal beklentisini karşılayabilir duruma gelebilir.

Karşılaştırma sonucunun eleştirel anlamdaki en önemli argümanlarından biri de yapılan çalışmanın edebiyata ve sanata yaptığı katkidir. Daha önce de ifade edildiği gibi estetik bir boyut taşıdığı için, karşılaştırmının yapılması belli bir edebilik düzeyini ifade eder. Yapılan karşılaştırma farklı bir bakış açısı ve belki de yeni bir üretim aşaması meydana getireceği için sanatsal bir değer taşır. Ancak sonucu en baştan belli olan bir karşılaştırma çalışmasında beklenti karşılanamaz ve sanatsal üretim değeri zayıf kalır. Dolayısıyla çalışmanın daha ilk basamağından itibaren sürekli bir ilişkiler ağını hissettirecek ifadelerin kullanılması gerekir. Sözgelimi Nurdan Gürbilek’in ‘Mağdurun Dili’⁴ adlı çalışmasına bakıldığında yazarın kuramsal olarak bir karşılaştırma yapacağını ifade etmediği halde, meseleye belli bir düzeyde bakmayıp farklı bakış açılarını kullanarak metne giriş yaptığını görmekteyiz. Dostoyevski, Oğuz Atay, Cemil Meriç ve Yusuf Atılgan’ın eserlerini birbiriyle karşı karşıya getiren, onlara ilişkiler kurduran ve metinlerin yeniden anlam kazanması noktasından hareketle edebiyattaki “mağdurluk” ifadesine açılım getiren Gürbilek, teorik bilgilerle boğulmadan, çok sesli ve çok sentezli bir sonuca varıyor. Aynı anda ortaya sunduğu birçok isme ve esere rağmen çalışmanın her safhasında adı geçen yazarların birbirlerine karşı konumlarını ifade eden bir üretim sürecinin varlığı hissediliyor. Dolayısıyla bu doğrultudaki karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları, sıradanlığı ve otonom yapıyı ortadan kaldıracak için sanat değeri daha yüksek bir düzeye erişebilir.

Sonuç

Karşılaştırmalı edebiyat bilimi, Batı’da kavramsal alanını oluşturduğundan beri hem kendi ekseninde hem de edebiyatın diğer alanlarında tartışma güncelliğini korumaktadır. Kendisine yöneltilen eleştirilerin bir kısmına cevap verebilme kapasitesini ölçülü bir şekilde kullanan karşılaştırmalı edebiyat, üst bir uğraşı alanı olarak görülmesinin ortaya çıkardığı statü problemine

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Nurdan Gürbilek, Mağdurun Dili, İstanbul 2008, Metis Yayınları.

ilişkin eleştirileri henüz minimize edememiştir. Karşılaştırmalı edebiyatın, edebiyat bilimindeki “yöntem” algısı henüz kırılmamıştır. Yapılan karşılaştırmaların müstakil bir edebiyat alanı oluşturduğuna dair çıkarımların daha etkili kanıtlarla sunulması gerekmektedir. Bununla birlikte “dünya edebiyatı” kavramını bir öz değer olarak kullanan karşılaştırmalı edebiyatın bu kavramın kolektif beklentilerini ne oranda ortaya koyduğu tartışmalıdır. Karşılaştırmalı edebiyat, dünya edebiyatı kavramını edebiyatta evrensellik ve paydaşlık iddiasıyla sahiplenmektedir. Buna karşın modern dünyanın farklılıklara müsamaha ile bakmasının zorluğu ve postmodernizmin, çok sesliliği sağlayan Batı dışı hedefleri, dünya edebiyatı kavramının beklentilerini zora sokmaktadır. Ayrıca karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarında, sonuca ulaşmadaki tıkanabilirliği gidermek adına statik kalıpların dışına çıkılabilmeli ve metinler arasındaki analiz-sentez süreci daha net bir şekilde işletilebilmelidir. Karşılaştırmalı edebiyatın içinde bulunduğu tanı(m)sal kriz, sistemin ana arterlerinin alt yapısındaki problemten kaynaklanmamaktadır. Bu kriz, sistemi oluşturan parçaların edebiyat bilimi içerisindeki konumlandırma probleminden kaynaklanmaktadır.

KAYNAKÇA

- AĞAOĞLU, Gökçehan Aysel (2011), Sehi Bey’in Heşt Behişt Tezkiresinde Gazel Türü İle İlgili Yapılan Değerlendirmelerde Kullanılan Eleştirel Üslup, IJSES, S. 1(1), s.59-62.
- AYDIN, Kâmil (2008), Karşılaştırmalı Edebiyat-Günümüz Postmodern Bağlamında Algılanışı, İstanbul: Birey Yayınları.
- AYTAÇ, Gürsel (2009), Genel Edebiyat Bilimi, İstanbul: Say Yayınları.
- AYTAÇ, Gürsel (1997), Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- BAYRAM, Yavuz (2004), Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi ve Bir Uygulama, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.16 Güz 2004, s.69-93.
- BERMAN, Marshall (2011), Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor, çev. Ü. Altuğ-B.Peker, İstanbul: İletişim Yayınları.
- CASANOVA, Pascale (2010), Dünya Edebiyat Cumhuriyeti, çev. S.Özen-F.Deniztekin, İstanbul: Varlık Yayınları.
- CUMA, Ahmet (2009), Edebiyat Sosyolojisi ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi –sanat ve bilimin sınır ötesi etkileşimi-, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.22.
- EAGLETON, Terry (1990), Edebiyat Kuramı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- EMRE, İsmet (2006), Edebiyat ve Psikoloji, Ankara: Akçağ Yayınları.
- FELSKİ, Rita, (2010), Edebiyat Ne işe Yarar, İstanbul: Metis Yayınları.
- GÜRBİLEK, Nurdan (2008), Mağdurun Dili, İstanbul: Metis Yayınları.
- POSPELOV, Gennadiy (2005), Edebiyat Bilimi, İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- ROUSSEAU, A.M., Pichois, C.L. (1994), Karşılaştırmalı Edebiyat, çev. M. Yazgan, İstanbul: MEB Yayınları.
- SAKALLI, Cemal (2004), Karşılaştırma Bilgisi (Komparistik) ve Yazınsal Karşılaştırma Üzerine, *Littera*, C.XIV, s.195-205.
- SAUSSY, Haun (2006), Comparative Literature in an Age of Globalization, Baltimore, JHU Press.
- SCHILLER, F.Von (1999), Estetik Üzerine, çev. M. Özgü, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/8 Summer 2013

-
- SEBUKTEKİN, Hasan (2006), Neden Karşılaştırmalı Edebiyat, D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, s.1-17
- WELLEK, R., Warren, A. (1983), Edebiyat Biliminin Temelleri, çev. A.Edip Uysal, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- WELLEK, Rene (2007), Mukayeseli Edebiyat Krizi, çev. Yüksel Sıddık, Dinbilimleri Araştırma Dergisi, S.1., s.247-258.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/8 Summer 2013

